

ТОШКЕНТ ОҚШОМИ

Газета 1966 йил
1 июлдан
чиқа бошлаган

ШАҲАР ИЖТИМОЙ - СИЁСИЙ ГАЗЕТАСИ

№ 3 (9.806)

2003 ЙИЛ 6 ЯНВАРЬ

• 2003 ЙИЛ — ОБОД
МАҲАЛЛА ЙИЛИ

Маҳалла болалар билан обод

Республика «Маънавият ва маърифат» маркази пойтахт ҳокимлиги билан ҳамкорликда шаҳарнинг Олим Хўжаев маҳалласида «Обод маҳалла йили»га бағишланган тадбир ўтказди.

Унда сўзга чиққанлар истиклол йилларида кўплаб эзгу қадриятларимиз, аъяна ва урф-одатларимиз, жумладан, ўзини ўзи бошқаришнинг миллий модели — маҳалла тизими тиклангани айтиш мумкин бўлганини алоҳида таъкидлади. Жорий йил «Обод маҳалла йили» деб эълон қилинган эса фуқаролар манфаатларини ҳар томонлама муҳофаза-лашни янада мустаҳкамлаш, маҳалланинг ҳаётимиздаги ҳамда ёш авлодни Ватанга садоқат ва муҳаббат, миллий истиклол ғоялари руҳида камол топтиришдаги ўрнини юксалтиришга қаратилгандир. Бу мамлакатимизда ҳуқуқий демократик давлат бар-по этиш ва адолатли фуқаролик жамиятини шакллантиришнинг ҳозирги босқичига, аиниқса, ижобий таъсир кўрсатади.

Тадбирда болаларга янги йил совғалари улашилди. Санъаткор-лар чиқишлари даврага ўзгача файз киритди.

Э.ХОЛИҚОВ,
ЎЗА муҳбири.

• 14 ЯНВАРЬ — ВАТАН ҲИМОЯЧИЛАРИ КУНИ

Ватан ҳимоячилари куни ҳамда Ўзбекистон Республикаси Қурулди Кучлари ташкил этилганлигининг 11 йиллиги тобора яқинлашиб келмоқда. Бу кунни Ватанимиз сарҳадлари дахлсизлигини таъминлаш, халқимиз тинч ва осойишта ҳаётини ҳимоя қилиш йўлида хизмат бурчини ўтаётган ҳарбийларимиз ўз сафларини мустаҳкамлаб, жанговор тайёргарликни оширган ҳолда кутиб олмақдалар.

Ватанпарварлик — олий туйғу. У кишидан катта масъулият талаб қилади. Бугун

Ватанпарварлик — олий туйғу

армиямизда хизмат қилаётган ҳар бир ёш ўғлон буни юракдан ҳис этиб, ўз халқига кераклигини, унинг жанговор меҳнати Ватан учун зарурлигини, унга давлат ва жамият томонидан мунтазам ғамхўрлик кўрсатаётганлигини тушу-рган ҳолда ўзининг йиғитлик бурчини адо этмоқда. Хусусан, Олий Мажлисининг ўнинчи сессиясида янги таҳрир-

даги «Умумий ҳарбий мажбурият ва ҳарбий хизмат тўғрисида»ги Қонуннинг қабул қилиниши фикримизни яққол тасдиқлаб турибди. Ўйлаймики, ушбу Қонун ҳарбий ислохотларни янги босқичга кўтаришда, профессионал армия ташкил этишда муҳим аҳамият касб этади.

СУРАТЛАРДА: ҳарбийларимизнинг бугунги ҳаётдан давралар акс эттирилган.

• ТАНЛОВЛАР

Энг яхши оилавий китобхон

Ўзбекистон Давлат консерваториясида Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги, Ўзбекистон Республикаси «Маънавият ва маърифат» маркази, Республика «Маҳалла» жамғармаси, Республика «Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати ҳамкорликда «Энг яхши оилавий китобхон» республика кўрик-танловини ўтказди.

Танлов оммавий китобхонликни кенг тарғиб қилиш ва ривожлантиришга бағишланди. Жумладан аҳоли онгига миллий истиклол ғоссини синдириш, миллий урф-одатларимиз, аъёналаримиз ва қадриятларимизга эътиборни кўчатириш, ёшлар онгига адолатпарварлик, ватанпарварлик, эзгуликни синдириш кўриқнинг бор мақсадиadir. Ушбу танловда биринчи ўрин Наовий вилоятдан Ашурматовлар оиласига насиб этди. Иккинчи ўринга Тошкент шаҳридан Эргашевлар ва Самарқанд вилоятдан Уриновлар оиласи, учинчи ўринга Андижон вилоятдан Юсуповлар, Наманган вилоятдан Раҳимовлар оиласи сазовор бўлди. Ҳолбулар пул мукофоти ва қимматбаҳо совғалар билан тақдирландилар.

Мухтасар ҚАРИМОВА

• ТАДБИРЛАР

Маълумки, «ЭКОСАН» жамғармаси экологияни асраш, атроф-муҳит озодлашига эътибор бериш масалаларида турли хил тадбирлар, анжуманлар уюштирилади ва бу борада кўпинча янги ташаббусларни илгари суради.

ХАЙРЛИ ТАШАББУС

Яқинда мазкур жамғарманинг «Экосан-ТУР» халқаро экотуризм маркази ҳамкорлигида Ботаника боғи билан алоқаларни янада мустаҳкамлашга бағишлаб уюштирилган тадбири юқоридаги фикримизнинг далилидир. Маълумки, Ўзбекистон Фанлар академияси ҳомийлигида нашрдан чиқарилган «Қизил китобда мамлакатимизда йўқ бўлиб кетиш хавфи остида турган 300 дан зиёд ўсимликларнинг рўйхати эълон қилинган.

Мутахассислар иштирокида ўтказилган анжуманда эса ҳар бир вилоятда Ботаника боғи филиалларини ташкил этиш ҳамда ўсимликлар дунёсини асраб-авайлашга келишиб олинди.

Дарвоқе, ушбу тадбирда «Экосан» жамғармаси, «Экосан-ТУР» халқаро экотуризм маркази ва Ботаника боғи билан ҳамкорлик ширталарини ривожлантириш мақсадида шартнома имзоланди, аҳоли ўртасида экологик маданиятни юксалтириш, бу борада малакали илмий ходимларни тайёрлаш масаласи ҳам муҳокама қилинди.

(Ўз муҳбиримиз)

ҚИСҚА сатрларда

□ **ФАН** ва технология марказида бўлиб ўтган анжуман хом ашёдан сифатли материалларни яратиш ишларини яхши йўлга қўйиш масаласига бағишланди.

□ **МУДОФААГА** кўмаклашувчи Республика «Ватанпарвар» ташкилотидан ўтказилган йиғилишда ташкилот қошида матбуот клуби фаолият бошлаганлиги маълум қилинди.

□ **ЎЗБЕКИНВЕСТ** экспорт-импорт миллий сўғурта компанияси фаолиятини янада конлантиришда кредит уюшмаларининг роли катта эканлиги мазкур соҳа вақиллари иштирокида уюштирилган йиғилишда таъкидлаб ўтилди.

□ **АХБОР** рейтинг» банклараро компанияси жорий йилдан хорижий банк соҳаси мутасаддилари билан ҳамкорлик алоқаларини янада мустаҳкамлашни ўз олди-га мақсад қилиб қўйди.

Жаҳонда

• Литвада Президент сайловларининг иккинчи босқичи бўлиб ўтди. Дастлабки ҳисоб-китобларга кўра унда ҳозирги Президент Валдас Адамкуснинг имкониятлари кўпроқ. Сайлов натижалари **бугун** маълум бўлади.

• Янги йилнинг дастлабки ҳафтасида Европанинг 12 мамлакатиде амалда бўлган евронинг қадри бирмунча ошди. Жумладан, ўтган ҳафтада бир евро 1 доллар 4 цент қийматида баҳоланди.

• Нокулай об-ҳаво шароитлари Европада табиий офатларга сабаб бўлмоқда. Жумладан, Германиянинг Тюрингия ва Бавария ҳудудларида сув тошқинлари рўй берди. Францияда 53 мингдан ортиқ киши электр қувватисиз қолди. Даниянинг Копенгаген шаҳрида стадион томи қулаб тушди.

• АҚШнинг Лос-Анжелес шаҳрида катта автошоу очилди. Унда жаҳоннинг етакчи компанияларида ишлаб чиқарилган янги русумдаги мингдан ортиқ машиналар намойиш этилмоқда.

• Германиянинг Бонн университетида немис тилига таъқиқ тилшунос Карл Райхел томонидан таржима қилинган халқимизнинг «Алломиси» дostonи-нинг тақдимоти бўлиб ўтди.

• Давлат ахборот агентликларининг хабар беришича, Хитой учувчи орқали бошқариладиган космик кемани кинотга 2003 йилнинг иккинчи ярмида учир-шини режалаштирмоқда.

«Камолот» янгиликлари

«Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракатининг Тошкент шаҳар кенгаши ташаббуси билан «Бунёдкор» ёшлар телеклубида «Мозий сабоси — қалблар садоси» мавзусида адабий-музикали ёшлар гурунги бўлиб ўтди.

Кўхна Шош тарихи

Кечада кўхна Тошкент ва унинг тарихи ҳақида ёшлар ўз билганларини дўстлари, тенгдошлари билан ўртоқладилар. Шунингдек, «Кўхна Шошкент — гўзал Тошкент» мавзусида шахримиз даҳалари, туманлари тўғрисида ҳамда пойтахтнинг бугунги куни ва келажаги ҳақида суҳбат ўтказилди.

Орзугул РУСТАМОВА

Кексаларга гамхўрлик

Кексайганда фарзандлар ва набиралар куршовида бўлиш, улар кўрсатган меҳрдан, гамхўр-лиқдан қувонмиш қандай бахт. Лекин, афсуски, бу бахт барчага насиб этмас экан. Қаровчиси йўқ, ёлғиз ногирон қарияларга «Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати аъзолари ҳам гамхўрлик кўрсатишмоқда.

Яқинда «Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати Миробод тумани бўлими кенгаши томонидан тумандаги 25 нафар ёлғиз қарияларга ёрдам тариқасида тadbир ўтказилди. Tadbir давомида қарияларга кундалик ҳаёт учун зарур бўлган шакар, ёғ, гуруч, ун ва ун махsulотлари «Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракатининг Миробод туман бўлими кенгаши ҳисобидан тарқатилди.

Ушбу арзимас ёрдам меҳрга муҳтож қариялар кўнглига оз бўлса-да, қувонч бахш этса, «Камолот»чилар ўз ниятларига эришган бўладилар.

Азиза ИЛҲОМОВА

Ибратли тadbир

Ёшларни жиноятчилик деб аталмиш нопок иллатдан қайтариш, ҳуқуқбузарликнинг олдини олиш мақсадида жойларда ибратли ишлар амалга оширилмоқда.

«Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракатининг Шайхонтохур тумани кенгаши бўлими ташаббуси билан ана шундай тadbirlардан бири бўлиб ўтди.

Туманининг «Чорсу» маҳалласида жойлашган 82-мактабда «Маҳалла» жамағармиси туман бўлими ходимлари ҳамкорлигида маҳалла ёшлари ўртасида жиноятчилик ва ҳуқуқбузарликнинг олдини олиш бўйича семинар машғулотлари ўтказилди. Унда ёшлар ўз фикр-мулоҳазаларини ҳам билдиришди.

(Ўз мухбиримиз)

ИҚТИСОДИЁТ

Фаолияти кенгайиб бормоқда

Пойтахтимизнинг Бектемир туманидаги «Зилола» маҳалласида «Бек-нон» Ўзбекистон — Австрия қўшма корхонаси иш бошлади. Айти кунларда корхонада 68 ишчи меҳнат қилиб, бир кеча-кундузда 10 тоннадан зиёд нон махsulоти ишлаб чиқарилмоқда. Корхона махsulотлари улзуксиз суратда ушбу ҳудудда истиқомат қилувчи 2 минг 500 на-

фар аҳолига ўз вақтида етказиб берилаётир. Айтмика, бу ерда ишлаб чиқарилаётган тешик кулча, оширма пaтир ва шифобахш хусусиятга эга бўлган пархез нон махsulотлари барчага бирдек манзур бўлмоқда.

Шунингдек, «Бек-нон» қўшма корхонаси фақат нон тайёрлаш билан чекланиб қолмасдан, саккиз турдаги қандолат махsulотини ишлаб

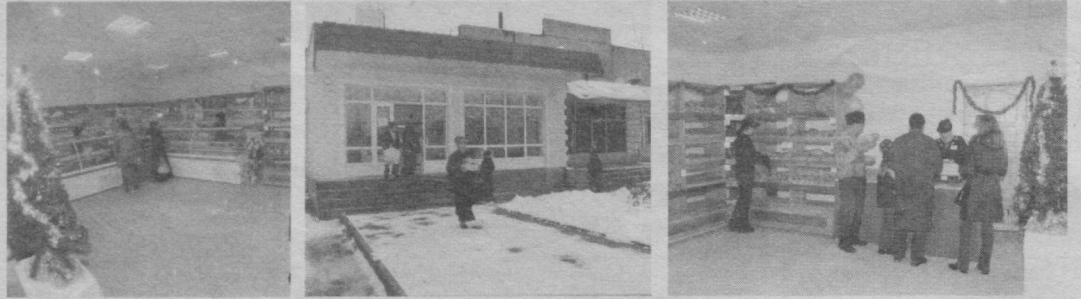
чиқаришга ҳам ихтисослашган бўлиб, ҳудуд аҳолисини озик-овқат махsulотлари билан тўлиқ таъминлаш мақсадида, корхона қошида яқинда фойдаланишга топширилган «Мини-маркет» дўкони ишлаб турирди.

— Мақсадимиз энг аввало халқимизга сифатли ва арзон махsulотлар етказиб бериш, — дейди корхона директори ўринбосари Носиржон Эшонжон. — Яна шу билан бирга фаолия-

тимизни кенгайтирган ҳолда махsulот турларини кўпайтириб, имкон қадар шу ерда меҳнат қилаётган ишчиларнинг оилавий шароитларини яхшилаб беришга ҳаракат қилишимиз. Албатта, бунга эришиш учун бизда барча шарт-шароитлар мавжуд. Фақат энди бу имкониятлардан оқилона фойдалана билишимиз зарур. Ҳали келажақда қиладиган ишларимиз бисёр. Ниятим ўз манзили томон кетаётган қарвон йўлда тўхтаб қолмасан.

Очил ҲАЗРАТОВ
СУРАТЛАРДА: янги иш бошлаган «Мини-маркет» дўкони ҳамиша харидорлар билан гавжум.

Рўздат Жуманиёв олган суратлар.

2003 — ОБОД МАҲАЛЛА ЙИЛИ

Қорбобо тухфалари

Беш минг нафар аҳоли истиқомат қилаётган Шайхонтохур туманидаги Олим Ҳўжаев номли маҳалла шахримиздаги обод, фаровон маҳаллалардан бири эканлиги кўпчиликка маълум. Аҳолининг аҳил, иноқ, тотув яшаши, ёшларни ҳуқуқий саводхон қилиб тарбиялаш ҳамда улар онгига миллий қадриятлар, миллий анъаналар руҳини сингдириш мақсадида ушбу гўшада турли хил тadbirlарнинг ўтказиб турилиши қувонarli ҳол албатта.

Кўни кеча мазкур маҳаллага йиғилган фахрийлар, фаоллар ҳамда ёшлар иштирокида «Маҳалла — болалар билан обод» мавзусида «Обод маҳалла йили»га бағишланган тadbир ўтказилди. Республика Маънавият ва маърифат маркази билан ҳамкорликда «Кучли давлатдан кучли фуқаролик жамияти сари» широри остида уюштирилган ушбу тadbирга йиғилган оқсоқоллар, фаоллар «Обод маҳалла йили» муносабати билан ўз-ўзини бошқариш органи бўлими маҳалланинг тараққиёти ҳамда ривожини йўлида келгусида қилиниши зарур бўлган вазифаларни муҳокама этишди. Дарвоқе, келажагимиз ворислари бўлиши болажонлар иштирокида Янги йил тантаналарининг ҳам ўтказилганлиги ушбу тadbирга ўзгача фойза қўшди. Чунки болажонлар томонидан ижро этилган куй-қўшиқлар йиғилганлар кўнглини хушнуд этди. Болажонларга эса Қорбобо Янги йил совғаларини тухфа қилди. Хуллас, кеча қадар давом этган ушбу тadbirdан ҳамма шод-хуррам уйига қайтди.

Ақбар ЙўЛДОШЕВ

ҲАМКОРЛИК

«АЛОҚА» БИРЛАШМАСИ КўМАГИДА

Ҳамдўстлик давлатлари алоқачилари минтақавий кенгаши олий ўқув юртиларида масофадан туриб ўқитиш жараёнини такомиллаштириш масалалари билан ҳам бевосита шуғулланмоқда. Бундай таълимий жараёнини ташкил этишда Москвадаги алоқа ва информатика техника университети етакчи ўрин тутмоқда.

Мазкур олий ўқув юрти ҳузурдаги «Алоқа» ўқув-методик бирлашма эса Ҳамдўстлик Давлатларида муайян ихтисослик бўйича малакали кадрлар тайёрлаш ҳамда бу жараёнини мувофиқлаштириш йўлида тadbиркорлик билан иш бўлими ҳақида. Тошкент ахборот технологиялари университети ҳам телекоммуникация, алоқа иқтисодиёти, радиотехника, почта хизмати каби йўналишлар бўйича «Алоқа» бирлашмаси билан ҳамкорлик қилмоқда. Масофадан туриб ўқитиш

ишларини ривожлантиришни Ўзбекистондаги таянч пунктлари орқали ташкил этишга ҳам киришилди. Интернет орқали Москва, Санкт-Петербург, Алмати, Бишкек олий ўқув юртилари билан боғлиниш учун ҳам замин ҳозирланмоқда.

Бу ва шунга ўқаш таълимий тadbirlар бўйича орттирилган тажрибалар асосида университетда Ўзбекистондаги илмий ва ўқув муассасаларида ахборот айриб-қилиниши ягона тармоғини яратиш концепцияси ишлаб чиқилди.

Ақбар АЛИЕВ

ТРАНСПОРТ

Тошкент метрополитени ҳар томонлама қулай. Йўловчиларнинг талаб даражасидаги бу ер қошонасининг эл хизмати бўлганига 25 йил тўлишини жамоа ва пойтахт аҳолиси зўр мамнуният билан нишонлади. Метро фойдаланишга топширилгандан бери 3 миллиарддан зиёд йўловчи манзилни яқин қилиб, машаққатли довлар ошиб ўтирди. Бундай собит қадамли маррани эгаллаган метрополитен хизматининг бир гуруҳ ходимлари фахрли нишон ва эсдалик совғалари билан тақдирландилар. Улар орасида «Минор» бекати муҳандислари мажмуасининг бошлиғи Тўлқинбой Тўхтабоевнинг «Тошкент шаҳар йўловчилар ташиш транспорти Фахрий ходими» нишони билан мукофотланиши уни ва ҳамкасбларини мамнун этди.

Меҳнатда қадр топди

Ўз ишини топа олган одам сaодатлидир. Ҳар доим севган касби билан ҳамоҳанг бўлиш инсоннинг ноидр бахти. Бу каби яхши фазилатлар Юнусобод метро ливниясини йўналишидаги «Минор» бекатига жойлашган муҳандистехник ходимлари мажмуаси бошлиғи Тўлқинбой Тўхтабоевнинг босиб ўтган мазмуни ҳаётида ўз ифодасини топди.

Тошкент метроси бунёдқори Тўлқинбой Тўхтабоев меҳнат фаолиятини жамоа ҳўжалигида оддий деҳқончиликдан бошлади. Урта мактабни тугаллаб, муҳандис, иқтисодчи касбларини кўн билан эгаллади. 1982 йилда метрополитен қурилиши дирекциясига ишга тақлиф қилинди. Тovarшунос, таъминот бўлимида ишчан ва иزلанувчанлиги билан камол топан йигит 10 йил ерости темир йўл транспортига қарашли материал-техника таъминоти базасига бошчилик қилди ва «Буёқ Ипақ йўли», «Чорсу» метро ливниясини йўналишларини фойдаланишга топширишда ўзининг тadbиркорлиги, қурилиш материалларини тўри тақсимлаши билан раҳбарларнинг юксак ишончини оқлади.

Тошкент метроси кундалик турмушимизнинг ажралмас бўлагига айланди. «Минор» бекатини бунёд этишга малакали мутахассислар талаб этилар, бу бекатни ҳар қандай машаққатларни енгиб Ўзбекистон Республикаси Мустақиллигининг 10 йиллигига тухфа этиш муҳим аҳамий касб етardi. Тошкент метрополитени бошчилиги маъмурларнинг Юнусобод янги қўрилишини қуришда фаол иштирок этган Тўлқинбой ақаниннг номзодини маъқулланликлари амалда иботланди. «Минор» ўз вақтида фойдаланишга топширилди.

«Минор»да метро ҳаракати йўлга қўйилган бўлса ҳам камчиликлардан ҳоли эмас эди. Т.Тўхтабоевнинг сабий-ҳаракати тухфайли электр энергияси билан тўлиқ таъминланди, пиллапоялар ҳаракатга келди, алоқалар ўз вақтида ўрнатилди, сантехник номзидлари фаолият кўрсатмоқда. Яна бир қувончлиси бекатнинг теварак атрофлари қўқаламзорлаштирилди 50 туп мевали дараклар экилд. Бунёдкорлик ишлари давом этипти. Бекат маъмурий биносининг 4-қаватида пардозлаш ишлари меъригига етиб қолди.

Ўз касбининг фидойиси Тўлқинбой ақа Тўхтабоев янги метро бекатларини қуриб халқ хизматига топшириш орзулари билан меҳнат қилмоқда. Чунки у ана шундай баракдали меҳнат билан қадр топиб, ҳурмат-эътиборга сазовор бўлмоқда.

Фаттоҳ АБДУРАҲИМОВ

СУРАТДА: ўз касбининг фидойиси Тўлқинбой Тўхтабоев.

Маданият

**ЯНГИ
СПЕКТАКЛЬ
ПРЕМЬЕРАСИ**

Шахримиздаги отахон театрларимиздан бири Муқимий номидаги Ўзбек Давлат мусиқий театрида кўп йиллардан буён ранг-баранг мавзудаги қизқарли спектакллар муназзам намойиш қилинган, театр шинавандлари эътиборини қозониб келмоқда.

Аввал хабар берганимиздек, яқинда театр ижодкорлари томонидан яратилган «Машраб» деб номланган янги спектаклнинг премьераси бўлиб ўтди. Насрулло Қобил қаламига мансуб ўшбу спектаклга Фарход Алимов куй басталаган. Спектаклни Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими Аҳад Фармонов саҳналаштирган. Мумтоз шоиримиз Боборихим Машрабнинг ҳаёти ва ижодида бағишланган ўшбу спектаклда бош ролларни Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артислар Мирза Азизов ва Зулайхо Бойхоновалар маҳорат билан ижро этганлар.

**ТАБИАТ ВА
РАССОМ**

Табиат ўзининг бекиёс шакл-шамойили ва рангларга бойлиги билан рассомлар учун доимо илҳом манбаи бўлиб келган. Янги йил кунларида Ўзбекистон Бадий академиясининг кўргазмалар залида «Табиат ва рассом» мавзусида таниқли рассомлар кўргазмаси анъанавий тарзда ўтказилишида ҳам рамзий маъно бор.

Нафосат ва гўзаллик шайдоси бўлган рассомларимиз республикамизнинг хушманазара гўшарли бўлиши Сўқок, Сижак, Чорвоқ сингари мафтункор масканларига тез-тез қадам ранжида қиладилар ва натижада сермазмун, беқеъс нафосатга бой асарлар вужудга келади. Бу асарларда фусункор она табииётимиз руҳи ва рассом руҳи омикталаниб, санъат шайдоларини ўзига мафтун этади.

Марказий кўргазмалар залида намойиш этилаётган «Табиат ва рассом» мавзусидаги кўргазмада 80 га яқин рангтасвир, графика, фотография ва ҳайкалтарошликка оид бир қатор таниқли рассомларнинг асарлари намойиш этилмоқда.

Дилором ИКРОМОВА

Урмирнинг баҳори бахтиёр ёшлигим.

Сергей Любич олган суратлар.

Осмонда паст -баланд ёки у ён-бу ён деган тушунчалар йўқ, Чунки барча тараф бир хил. Коинотдаги жисмлар оламнинг доимий қонунлари омилида ўз ҳолатларини маълум меъёрларда йўналтирилади.

Одамнинг турфа қиёфаларидан бири ҳаракат. Инсон вужуди, Ер қурраси, Күёш ва юлдузлар оламида хилма-хил ҳаракатлар мавжуд. Шу аснода ҳаракат — ҳаёт ибораси айна ҳақиқат. Чунки борлик доимий ҳаракат ва ўзгаришда: Афлотун табиатни билиш учун ҳаракатни билиш зарурлигини таъкидлаган. Абу Али ибн Синонинг «Донишнома» асарига ҳаракатнинг кенг тушунчаллиги қайд қилинган. Форобий ҳаракат боғлини муносабатини билдиришлигини айтган. Абу Райхон Беруний ҳаракатни айланма ва тўғри чизикли шаклларга ажратган. П. Гольбах, Г. Лейбниц, Р. Декарт, И. Ньютон, Г. Гегель, А. Эйнштейн асарларида ҳаракат муаммолари тадқиқ этилган. Ҳаракатнинг механик, иссиқлик, электромагнит, ядровий, кимёвий, биологик турлари алоҳида йўналишлар ҳисобланади. Айна вақтда бу ҳаракат шакллари ўзаро ажралган ҳолда мавжуд бўлмайдими. Чунки ҳаракатга мисол қилиб сайёраларнинг ўз ўқлари ва Ернинг Күёш атрофида,

сониясига 19,5 километр тезлик билан апекс (Осмон сферасида, Күёш тизими интилаётган нуқта) йўналишида Геркулес юлдуз туркуми томон интилмоқда. Бунда у йилига 4,2 а.й. ёки 6x10 даража 8 километр масофани ўтмоқда. Айна вақтда юлдузлараро газ муҳитига нисбатан Күёш сониясига 22-25 километр тезлик билан Илондор юлдуз туркуми томон интилиши ҳам рўй бермоқда. Шу алфозда у бутун олам тортишиш қонунини асосиди таъсир доирасидаги нарсаларни маълум тизимда ушлаб ўзи билан Коинотга олиб

тига ўхшаш эгри йўналишли тебранма ҳаракат қилади. Бунда Күёш, Ер ва Ой ҳам фазода маълум фалакий интилиш йўналишига эга. Қизғи шундаки, Күёш нисбатан тўғри йўналишда ва унга нисбатан Ер тебранма ҳаракатда. Ўз навбатида Ер нисбатан тўғри йўналишда, Ой эса унга нисбатан тебранма ҳаракатда иштирок этади. Күёш атрофидаги бундай ҳаракатда Ердан бошқа яна сақкизта сайёралар ўз йўлдошлари билан иштирок этади. Кичик сайёра астероидлар ҳам айна тебранма ҳаракатларда қатнашадилар. Күёшдан энг узокдаги сайёра Плутон 6 миллион километр масофада жойлашган. Мана шундай қатта майдонда Күёш оиласининг ажойиб фалакий тебранма «ракс»лари мудом давом этмоқда.

Күёш бизнинг Галактикага қирувчи қарийб 200 миллиард юлдузлардан бири. У ўз оиласи ҳамда ўзига яқин юлдузлар ва юлдузлараро газ муҳити билан Галактика маркази атрофида сониясига 220-230 километр тезлик билан Галактика марказига нисбатан тик йўналишда ҳаракат қилмоқда. Күёш 200 миллион йил давомида

• ФАЛАКИЁТ СИРЛАРИ

**ЕР ҲАРАКАТИНИНГ
ЎЗИ МЎЪЖИЗА**

кетмоқда. Шунга асосан Ой Ер атрофида, Ер эса Күёш атрофида «ракс»га тушаётгандек тебранма ҳаракат қилиб фалакий олис уфқлари томон учиб кетмоқда. Фазода, жумладан, Күёш атрофида ҳаракатланаётган Ер Күёшнинг гоҳ у, гоҳ бу ёнига, гоҳ олди ёки ортига ўтиб олади. Агар биз Ернинг Күёш атрофидаги тебранишлар йўлининг бир бор такрорланишини туташтирсак, унда Ернинг Күёш атрофидаги эллипс кўринишидаги айланма ҳаракат йўли пайдо бўлади. Аслида Ернинг Күёш атрофидаги бундай ҳаракатга бутун олам тортишиш қонун кучи солади. Коинот жисмларининг самоддаги бу қонуний жараёнини Ой Ер муносабатида тушутириш нисбатан осон. Бунда Ой қиёфалари восита вазифасини ўтайди. Күёш, Ер ва Ой фазодаги мажмуи ҳаракатлари жараёнида бир тўғри чизикка терилган бўлиб, бунда Ер Ой билан Күёшнинг орасидан жой олса тўли Ой ҳолати рўй беради. Орадан етти кун ўтган Ер фазодаги бу ўрнидан бир неча миллион километр илдамлаб кетади. Айна вақтда у ўз тортиш кучи билан Ойни силтагандек олдинга ундайди. Бунинг оқибатида Ой фазода Ердан илгариллаб кетади ва у Ер йўналиши бўйича олдинга ўтиб олганда Ой қиёфасининг сўнгги чораги рўй беради. Ернинг ўз йўли бўйича ҳаракати давом этади. Ой эса инерция қонунини билан ҳаракатини давом эттириб етти кундан сўнг Ер билан Күёш орасидан жой олади. Бунда янги Ой ҳолати рўй беради. Ер бу вақтда ўз йўлида янада илдамлаб кетади ва етти кундан сўнг Ой Ернинг йўналишига нисбатан унинг ортига ўтади ва Ой қиёфасининг биринчи чораги қузатилади. Айна дамда илдамлашини давом эттирётган Ер бутун одам тортишиш қонунига биноан куч билан Ойни ўзига тортиди. Натижада етти кундан сўнг Ой яна тўли Ой ҳолатини эгаллайди. Шундай қилиб, Ой 29,5 кун давомида Ернинг атрофида эгри йўлини маълум мақомда босиб, гўё тебраниб бир даврни яқунлайди. Агар бу давр алоҳида ва яқил тасаввур этилса у худди эллипс шаклидаги айланани чиздади. Ана шу ҳол Ой Ер атрофида айлана бўйлаб ҳаракат қилади деган тасаввур юзага келишига сабаб бўлган. Ўз навбатида Ер қурраси ҳам Күёш атрофида Ой ҳарака-

да Галактика маркази атрофида бир бор айланиб чиқади. Энди эса Галактика ўз таркибига қирувчи, жумладан Күёш ва унинг оиласи билан бирга яна битта ҳаракатда иштирок этмоқда. Яъни, бизнинг Галактика ўзи аъзо бўлиб қирувчи маҳаллий галактикалар гуруҳи тизимига қирувчи галактикаларга нисбатан сониясига 115 километр тезлик билан узоқлашмоқда. Кейинги ҳаракатда эса маҳаллий галактикалар гуруҳи тизимининг ўзи яқилт бир мажмуи шаклида Сунбула юлдуз туркумида жой олган галактикалар тўдасига нисбатан сониясига 410+55 километр тезлик билан илдамлама ҳаракат қилмоқда. Навбатдаги бошқич ҳаракатида Күёш Ўтатўда таркибиде олам пайдо бўлиши жараёнидан қолган қолдиқ — реалик нурланиш манбаларига нисбатан сониясига 400 километр тезлик билан Катта Ит юлдуз туркуми томон елиб кетмоқда. Демак юқорида кўрилган ҳолларга хулоса қилинадиган бўлса, унда Ер қурраси 1- ўз ўқи, 2-Ой билан бирга Күёш атрофида, 3-Күёш оиласи таркибиде яқин юлдузларга нисбатан, 4-Күёш оиласи таркибиде юлдузлараро газ муҳитига нисбатан, 5-Күёш оиласи таркибиде Галактика маркази атрофида, 6-Галактика таркибиде маҳаллий галактикалар гуруҳи тизимидаги галактикаларга нисбатан, 7-маҳаллий галактикалар гуруҳи тизими таркибиде галактикалар Ўтатўдасидаги галактикаларга нисбатан, 8-Метагалактика таркибиде реалик-қолдиқ нурланиш манбаларига нисбатан ҳаракатланмоқда.

Шундай қилиб бир вақтлар олам маркази ва кўзгалмас деб тасаввур этилган Ер қурраси бир вақтда сақкиз йўналишда ва сақкиз хил тезликда турли мураккаб ҳаракатларда иштирок этиб фалакий олис ва номаълум уфқлари томон шиддат билан интилмоқда. Бу бир мўъжизавий ҳол!

Фалакий тадқиқотлар коинотни тадқиқ этиб қузатиладиган қисми — Метагалактика (номуқдм — нестационар) кенгайишга мойиллигини таъкид этмоқда. Оламнинг қузатилаётган қисмининг кенгайиши натижасида унинг янги уфқлари сари фалакий интилишлар ҳам жадал кечмоқда.

Сайид Бахром АЗИЗОВ, фалақшунос.

